

Складальнік: Станкевіч А.А
Вучэбная дысцыпліна “Агульнае мовазнаўства”
Другі курс спец. “Беларуская мова і літаратура. Замежная мова
(англійская)”
Раздзел “Метадалогія лінгвістычнага даследавання”

Лекцыя № 6 на тэму

**“Апісальны метады: прыёмы ўнутранай, знешняй і міжузроўневай
інтэрпрэтацыі элементаў моўнай сістэмы”**

План

1. Азначэнне апісальнага метаду. Класіфікацыя прыёмаў даследавання апісальным метадам.
2. Прыёмы ўнутранай інтэрпрэтацыі.
3. Прыёмы знешняй інтэрпрэтацыі.
4. Прыёмы міжузроўневай інтэрпрэтацыі.

**1. Азначэнне апісальнага метаду. Класіфікацыя прыёмаў
даследавання апісальным метадам.**

Апісальным метадам (АМ) называецца сістэма даследчых прыёмаў, што прымяняюцца для характарыстыкі моўных з’яў на дадзеным этапе моўнага развіцця. Гэта метады сінхранічнага аналізу, яго асноўная мэта – даследаваць заканамернасці сістэмна-структурнай арганізацыі мовы і асаблівасці яе функцыянавання.

Паколькі АМ – самы старажытны, ён валодае самай разгалінаванай, шматлікай сістэмай даследчых прыёмаў, якія ў залежнасці ад падыходу да аб’екта даследавання падзяляюцца на тры групы:

- *прыёмы ўнутранай інтэрпрэтацыі*, пры дапамозе якіх вывучаюцца асаблівасці ўнутранай арганізацыі моўнай сістэмы, сістэмныя сувязі і адносіны;
- *прыёмы знешняй інтэрпрэтацыі*, якімі даследуюцца знешнія сувязі мовы з іншымі з’явамі аб’ектыўнай рэчаіснасці – прыродай, грамадствам, свядомасцю;
- *прыёмы міжузроўневай інтэрпрэтацыі*, якія дапамагаюць вывучыць адзінкі прамежкавых узроўняў – марфаналагічны, марфалага-сінтаксічны, прыём марфемнай марфалогіі.

2. Прыёмы ўнутранай інтэрпрэтацыі.

Прыёмы ўнутранай інтэрпрэтацыі падзяляюцца ў сваю чаргу на падгрупы ў залежнасці ад віду аналізу, на якім яны засноўваюцца:

а) прыёмы *апазіцыйнага аналізу*, у аснове якога супрацьпастаўленне моўных адзінак па іх пэўных характэрных уласцівасцях і прыкметах – класіфікацыя, парадыгматыка, прыём паняццыйнага поля;

б) прыёмы *дыстрыбуцыйнага аналізу*, які займаецца выяўленнем усіх магчымых акружэнняў (кантэкстаў) моўных адзінак, у якіх яны ўжываюцца –

сінтагматыка, кантэкстны аналіз, прыём семантычнай валентнасці, лексічнай і сінтаксічнай спалучальнасці;

в) прыёмы *трансфармацыйнага аналізу*, у аснове якога – пераўтварэнне, трансфармацыя моўных адзінак – прыём перастаноўкі, замяшчэння, дабаўлення, скарачэння моўных адзінак;

г) прыёмы *дыскрэтнага аналізу*, заснаванага на драбленні моўных адзінак, падзеле іх на састаўныя кампаненты як дыферэнцыяльныя прыкметы, здольныя адрозніваць адзінкі аднаго ўзроўню ад другога – прыём сегментацыі, камбінаторны прыём.

а) *Прыёмы апазіцыйнага аналізу.*

Класіфікацыя (ад лац. “клас, разрад” + “раблю”) размеркаванне моўных адзінак па класах, групах, разрадах на аснове іх агульных, падобных або адрозных прыкмет. Класіфікацыя адлюстроўвае заканамерныя сувязі паміж класамі аб’ектаў у адзінай сістэме дадзенай галіны ведаў. Гэты прыём выкарыстоўваецца ў метадалогіі любой навукі

У мовазнаўстве шырока выкарыстоўваюцца класіфікацыі, заснаваныя на наступных прынцыпах :

– рода-відавым падзеле аб’ёму паняццяў, напр., тэматычная класіфікацыя, якая адлюстроўвае прадметна-паняццёвую суаднесенасць слоў – назвы асобы, прадметаў, расліннасці, прадстаўнікоў жывёльнага свету;

– дыхатамічным (грэч. “падзел на дзве часткі”) падзеле аб’ёму паняццяў, мае дзве разнавіднасці: а) паслядоўны падзел цэлага на 2 часткі, затым кожнай часткі на 2 і г.д. – гукі: галосныя – зычныя, зычныя цвёрдыя – мяккія, звонкія – глухія і г.д.; б) выдзяленне двух супрацьлеглых відавых паняццяў, якія ўзаемавыключаюць адно другое: лік адзіночны – множны, склоны прамы – ускосныя, трыванне незакончанае – закончанае, члены сказа галоўныя – даданыя, сказы простыя – складаныя;

– некаторыя лінгвістычныя класіфікацыі заснаваныя на пэўных таксанамічных супастаўленнях (таксанамія – грэч. “размяшчэнне” + “закон”) – супастаўленне падобных з’яў у адной і той жа або ў розных мовах як аснова навуковай класіфікацыі моўных фактаў і саміх моў. Напр., класіфікацыі моў – генеалагічная, заснаваная на паняцці роднасці (таксанамічныя катэгорыі (ТК) – група моў, сям’я, галіна); тыпалагічная класіфікацыя моў, заснаваная на паняцці фармальнага і/або семантычнага падабенства (ТК – тып, клас); арэальная класіфікацыя моў, звязаная з іх тэрытарыяльнай лакалізацыяй – палескія гаворкі, карпацкі арэал венгерска-славянскага дыялекту (ТК – арэал, зона).

Парадыгматыка – прыём аб’яднання ў адно цэлае адзінак, розніца паміж якімі вызначаецца пазіцыяй. Тэрмін парадыгма ў вёў у мовазнаўства Луі Ельмслей, парадыгму ён абазначыў як “рад супрацьпастаўленых моўных адзінак. Кожная з якіх вызначаецца адносінамі да іншых”. Паняцце прапарадыгмы прымянялася спачатку толькі пры вывучэнні форма- і словазмянення. Напр., рад алафонаў утварае фанему: у словах азбука, аптэка, алюміній, нашу, насі, нясу, нясеш, ніякі і інш. рэалізуецца парадыгма фанемы –а-.

Аламорфы, якія знаходзяцца ў дадатковых размеркаваннях, аб'ядноўваюцца ў марфему: нага, ножка, нажны, ног, назе.

Сукупнасць словаформ аб'ядноўваюцца ў лексему: зямля – зямлі – зямлі – зямлю – зямлёй – на зямлі.

Ёсць таксама парадыгма словаўтваральнага гнязда, у якой адзінкі звязаны адносінамі вытворнасці, структурнай і семантычнай матываванасці: чытаць – чытанне – чытач – чытальны – чытальня.

Магчымы марфемныя парадыгмы з агентыўныя значэннем: суфіксы – нік, -шчык, -ік, -цель, -іст, -т(ар), -ент, -ант; з адцягненым значэннем: - ства, -ізм, -асць, -ак, -асць і інш.

Парадыгматычны аналіз прымяняецца і на лексіка-семантычным узроўні. Д.М. Шмялёў: семантычную парадыгму ўтвараюць словы, якія належаць да аднаго семантычнага поля, але выключаюць адно аднаго: дзіця – падлетак – юнак – дарослы – стары ; маці – бацька – сын – дачка – бабуля – дзядуля.

Як парадыгму разглядаюць і сінанімічны рад: ісці – крочыць – маршыраваць – рухацца – перамяшчацца і інш.

Прыём паняццйнага поля звязаны з палявой семантычнай метадыкай, калі аналізуецца пэўная група моўных адзінак, паміж якімі – родавідавая сувязь. Пры гэтым выдзяляюцца паняцці ядра і перыферыі, фокуса і рамкі. Напр., паняццйнае поле часу, колькасці, якасці, прасторавых адносін і г.д. Паміж аналізаванымі адзінкамі могуць быць адносіны ўключэння: тэмпаральныя адзінкі секунда – мінута – гадзіна – суткі – тыдзень – месяц – год – стагоддзе – тысячагоддзе і г.д.; а таксама адносіны перасячэння: вучань – навучэнец – студэнт – магістрант – аспірант – дактарант; будаўнік – кранаўшчык – вадзіцель – столяр – слесар ; доктар – настаўнік – сваршчык.

б) **Прыёмы дыстрыбуцыйнага аналізу (ДА)**

Дыстрыбуцыя (лац. “размеркаванне”) выяўляе сукупнасць усіх акружэнняў, у якіх элемент сустракаецца ў маўленні. *Дыстрыбуцыя* ўяўляе сабой суму ўсіх пазіцый элемента адносна сустракаемасці іншых элементаў. Прыёмы ДА апісваюць працэс лінгвістычнага даследавання ў выглядзе алгарытму – строга вызначанай паслядоўнасці аперацый, выкананне якіх прыводзіць да пэўнай мэты і дазваляе вызначыць тыпы дыстрыбуцыйных адносін. М.С. Трубецкой выдзяляў віды дыстрыбуцыі: ідэнтычная дыстрыбуцыя, свабоднае вар’іраванне (ганак, кганак), кантрасная дыстрыбуцыя (зуб – суп, дом - том), дадатковая дыстрыбуцыя, пазіцыйныя варыянты (маты – мяты, пальцы - пяльцы).

Прыёмы ДА прымяняюцца на розных узроўнях моўнай сістэмы. Так пры вивучэнні гукавой сістэмы мовы вызначаецца акружэнне элементаў -і-, -ы-.

Элемент / Акружэнне	-с’-	с	#-
і	+	-	+
ы	-	+	-

Элемент/ акружэнне	х	у
--------------------	---	---

а	+	
в		+

Так, елементи а,в не сустракаюцца ў аднолькавых акружэннях (х,у), іх акружэнні не перасякаюцца, паміж імі адносіны дадатковай дыстрыбуцыі. Класы элементаў называюцца фанемамі, члена класа (і,ы) – алафонамі, або пазіцыйнымі варыянтамі фанем.

У марфалогіі пры ДА паслядоўна выдзяляюцца марфемы, класы марфем, ланцужкі класаў і канструкцый. Па крытэрыю дадатковай дыстрыбуцыі выдзяляюцца морф = марфемны варыянт, клас элементаў – марфема і аламорф, аламорф – пазіцыйны варыянт марфемы. Напр, цвёрдыя і мяккія канчаткі прыметкаў (-ая, -яя; -ы,-і) – аламорфы адной марфемы, канчаткі назоўнікаў –ой,-ою – аламорфы; -чык, -шчык – аламорфы марфемы –чык; -ск-, -цк- аламорфы марфемы –ск-.

На сінтаксічным узроўні гэта аналіз па непасрэдна складаючых, які раскрывае працэс пабудовы выказвання як іерархічнай паслядоўнасці пераўтварэння простых канструкцый у больш складаныя. У працэсе аналізу па НС выдзяляюцца адрэзкі (сегменты) выказвання, т.зв. непасрэдна складаючыя. Лінейна звязаныя элементы, якія стаяць побач, аб'ядноўваюцца ў блокі, што маюць сваю пазіцыю ў выказванні, сумежныя блокі ўтвараюць больш буйныя блокі: *На небе месяц устаў зялёны І хутка стане снегавым* (Багд.) : *месяц устаў; месяц зялёны; устаў на небе; месяц стане; стане хутка; стане снегавым.*

Сінтагматыка – прыём аналізу моўных адзінак у іх лінейнай паслядоўнасці, у працэсе разгортвання выказвання “па гарызанталі”.

Прыём кантэкстнага аналізу таксама звязаны з вывучэннем моўнага акружэння. Ён мае справу з адзінкамі маўлення ў складзе маўленчага тэксту, пад якім маецца на ўвазе частка тэксту, якая вычляняецца і аб'ядноўваецца моўнай адзінкай, што рэалізуецца ў кантэксце і актуалізуе ў ім сваё значэнне.

Прыём семантычнай (лексічнай) валентнасці звязаны з вывучэннем лексічнай спалучальнасці слоў. Пры гэтым выдзяляецца свабодная, неабмежаваная валентнасць: *вялікі, малы*, абмежаваная: *стары* – горад, дом, чалавек, вопратка; *старажытны* час, легенда, сцены; *старадаўні* звычай, манета, *ліпы*; *застарэлае* абсталяванне; *устарэлыя* погляды, адзенне, словы; *пажылы* чалавек. У назвах колераў: *карычневы – кары, шэры – гняды.*

в) **Прыёмы трансфармацыйнага аналізу**

Прыёмы трансфармацыйнага аналізу (ТА) звязаны з пераўтварэннем лінгвістычных адзінак. Прасцейшыя віды трансфармацыі (перастаноўкі моўных адзінак у маўленні) вельмі частыя ў натуральнай маўленчай дзейнасці – пераказ, сінанімічная замена, скарачэнне тэксту, рэдагаванне, рэферыраванне, анатаванне тэксту, тлумачэнне, каменціраванне і інш. Такія пераўтварэнні носяць спантанна характар. Лінгвістыка ж выкарыстоўвае ТА як цэльную сістэму апісання сінтаксісу. Пераўтвораная сінтаксічная канструкцыя называецца *трансформам*.

Віды тансфармацый:

- *трансфармацыя пасівізацыі*: Паэт напісаў байку – Байка напісана паэтам;
- *трансфармацыя параўнання*: Ён вышэйшы ростам за мяне – Я ніжэйшы ростам за яго;
- *трансфармацыя перасячэння*: Стала цёпла. Прыляцелі птушкі – Калі стала цёпла, прыляцелі птушкі;
- *трансфармацыя ў пытаннях і адказах*: Ён выступаў? – Выступаў; Ці выступаў ён? - Так, выступаў; Хто выступаў? – Іваноў выступаў;
- *трансфармацыя ўводнасці*: Прыехаў цягнік – Вось прыехаў са спазненнем цягнік. Вось прыехаў са спазненнем наш цягнік.

ТА прыводзіць да новага апісання граматыкі. Широкае прымяненне мае ў машынным перакладзе, пры вывучэнні замежнай мовы, у псіхалінгвістыцы, інфарматыцы, у тыпалагічным і параўнальна-гістарычным вывучэнні сінтаксісу.

г) *Прыём дыскрэтнага аналізу.*

Дыскрэтны (лац. “падзельны”) аналіз прадугледжвае падзел моўнай адзінкі на кампаненты, састаўныя часткі.

Як вядома, значэнне слова не з’яўляецца элементарнай семантычнай адзінкай. Яно падзяляецца на больш дробныя элементы, пэўная камбінацыя якіх і ўтварае значэнне слова.

Камбінаторная методыка семантычнага аналізу дазваляе выявіць сістэмныя адносіны ў межах семантычнай структуры пэўнай намінацыйнай адзінкі, паказаць іерархічную залежнасць яе лексіка-семантычных варыянтаў. Першыя спробы кампанентнага аналізу семантыкі слова ў айчынным мовазнаўстве належаць Ц.П. Ломцеву, які значэнне намінацыйнай адзінкі ўяўляе як камбінацыю пэўнай колькасці першасных семантычных элементаў.

Пад **кампанентным аналізам** у лінгвістычнай літаратуры звычайна разумеюць ‘рад паслядоўнага раскладання гэтага значэння на некаторыя семантычныя састаўляючыя’, такія ‘адзінкі элементарнага сэнсу, якія не паддаюцца далейшаму члянэнню’ або апісанне мноства значэнняў слова праз ‘абмежаваны інвентар элементарных семантычных адзінак’. Кампанентны аналіз слова звычайна засноўваецца на лагічнай аперацыі азначэння зместу называемага словам паняцця, якое адлюстроўвае істотныя ўласцівасці прадметаў і з’яў. Кампанентамі значэння называюцца такія яго элементы, якія могуць быць суаднесены з адзнакамі выражаемага ў слове паняцця.

Метад кампанентнага аналізу звычайна выкарыстоўваецца пры апісанні лексічнага значэння ў межах пэўнай лексіка-семантычнай групы слоў. Напрыклад, Ц.П. Ломцеў пры аналізе назваў сваяцтва выдзеліў такія семы: пол – мужчынскі *в*, жаночы *в*; пакаленне – старэйшае *с*, малодшае *с*; тып сваяцтва – кроўнароднаснае *а* – някроўнароднаснае *а*. Камбінацыя гэтых сем утварае значэнне слова: бацька – *авс*, маці – *авс*, сын – *авс*, дачка *авс*, айчым – *авс*, мачыха – *авс*.

Пры кампанентным аналізе выдзяюцца асноўны лексіка-семантычны кампанент /АК/, які адпавядае азначэнню бліжэйшага роду або класа

прадметаў і дыферэнцыяльныя кампаненты /ДК/, што суадносяцца з відавымі адрозненнямі прадметаў і канкрэтызуюць асноўны кампанент. Асноўны кампанент адпавядае паняццю ядзернай семы, а дыферэнцыяльны – перыферыйнай семы ў семантычнай структуры слова.

Прымяненне камбінаторнай metodyкі пры аналізе сематычнай дэрывацыі лексічных адзінак дапамагае выявіць унутраны механізм гэтага працэсу. Кампанентны аналіз паказвае, што асобныя значэнні мнагазначных слоў звязаны паміж сабой ў межах адной семантычнай структуры пэўнымі сістэмнымі адносінамі, і ў першую чаргу адносінамі семантычнай вытворнасці, калі кожны лексіка-семантычны варыянт (ЛСВ) слова можа быць растлумачаны праз адзін з астатніх ЛСВ. Улічваючы гэта, семантычную структуру мнагазначнага слова можна ўявіць як мноства іерархічна залежных лексіка-семантычных варыянтаў, першасных, асноўных і другасных, вытворных.

Адзінства і цэласнасць полісеманта забяспечваюць адносіны семантычнай вытворнасці паміж асноўным і астатнімі, прыватнымі значэннямі або тыя семантычныя элементы, якія аказваюцца агульнымі для ўсіх ЛСВ-ў слова, так званае інварыянтнае значэнне, у якое ўваходзяць агульныя істотныя прыметы прадмета.

Кампанентны аналіз мнагазначных слоў паказвае, што іх асобныя ЛСВ-ты ўзаемазвязаны паміж сабою праз агульны асноўны або дыферэнцыяльны кампаненты. Вызначаюцца наступныя тыпы суадносін кампанентаў ЛСВ-ў мнагазначных слоў:

1. У многіх выпадках семантычная дэрывацыя адбываецца на базе асноўнага лексіка-семантычнага кампанента (АК→АК): *экзамен* “праверка ведаў навучэнцаў” → “праверка ўменняў” → “выпрабаванне”; *прагрэс* “пераход на больш высокую ступень развіцця” → “змяненне да лепшага”; імітацыя і інш. Адзначаны характар унутранай арганізацыі семантычнай структуры полісеманта назіраецца пры паралельным развіцці лексіка-семантычных варыянтаў, а таксама пры драбленні, дэталізацыі значэння.

2. У некаторых полісемантаў вытворныя значэнні развіліся ў выніку пераўтварэння АК першаснага значэння ў ДК вытворнага: *гінс* “белае вапністае рэчыва” → “павязка з гэтага рэчыва”; *прызма* “шматграннік” → “цела шматграннай формы”. Такі ірадыяльны тып семантычнага развіцця слоў назіраўся пры разнастайных метанімічных пераносах

3. У некаторых выпадках асновай семантычнага пераносу з’явіліся дыферэнцыяльныя кампаненты першаснага значэння, якія пры семантычнай дэрывацыі пераўтвараліся ў асноўны кампанент вытворнага значэння (ДК1→АК2): *дыфірамб* “хвалебная песня” → “перабольшаная пахвала”; гімн “сімвал дзяржаўнай незалежнасці” → “усхваленне чаго-н.”; *трыумф*, *ідылія*, *лабірынт*, *пульс*. Такі характар семантычнай структуры полісеманта вызначалі асобныя тыпы метанімічнага пераносу на аснове як прасторавай, так і лагічнай сумежнасці. Агульнымі ў семантычнай структуры падобных полісемантаў аказваліся інварыянтныя кампаненты, якія называлі сумежныя

паняцці, што адносяцца да агульнай прасторавай сферы аб'ектыўнай рэчаіснасці.

4. Полісемантызацыя можа адбывацца на аснове пераносу агульных дыферэнцыяльных лексіка-семантычных кампанентаў (ДК1 → ДК2 → ДК3 → ДК_n): *ананім* “аўтар пісьма, які ўтойвае сваё імя” → “літаратурны твор без подпісу”; *дуэт* “музычны твор для двух інструментаў” → “ансамбль з двух выканаўцаў”. Адзначаны тып семантычнай эвалюцыі сустракаецца пры разнастайных метафарычных пераносах. Аснову вытворнага значэння пры метафарызацыі складаюць, такім чынам, дыферэнцыяльныя семантычныя кампаненты асноўнага значэння. Дыферэнцыяльнымі, інварыянтнымі ў семантычнай структуры пры метафарычным пераносе з'яўляюцца перыферычныя семы, якія абазначаюць падобную форму супастаўляемых аб'ектаў (круглы, вузкі, доўгі), аб'ём (вялікі, малы, тонкі, тоўсты), паверхню (гладкі, шурпаты, ускудлачаны), агульную функцыю, прызначэнне, а таксама ўнутраныя ўласцівасці (павольны, вялы, непаваротлівы, скупы, злы і г.д.).

Як паказвае аналіз, першы і трэці тыпы семантычнай структуры полісеманта больш дынамічныя і адкрытыя, яны валодаюць большым семантычным патэнцыялам. Другі і чацвёрты тыпы маюць абмежаваную, як правіла, двух – або трохсемежную структуру, якая стрымлівае іх семантычнае развіццё.

3. *Прыёмы знешняй інтэрпрэтацыі*

Гэтыя прыёмы адлюстроўваюць знешнія сувязі мовы з іншымі з'явамі. Да іх адносяцца *сацыялагічныя, логіка-псіхалагічныя, артыкуляцыйна-акустычныя прыёмы*.

Да *сацыялагічных прыёмаў*, якія выкарыстоўваюцца пры апісальным метадзе даследавання моўнай сістэмы адносяцца:

1) энцыклапедычны прыём вывучэння слоў, прыём слоў і рэчаў – значэнне слова раскрываецца праз апісанне прадмета і паняцця, якія яно называе і абазначае. Выкарыстоўваецца ў тлумачальных слоўніках;

2) прыём тэматычных груп – вызначаецца сукупнасць слоў на аснове якой-небудзь адной прадметна-паняццыйнай суаднесенасці;

3) прыём лінгвістычнай геаграфіі – выяўленне дыялектных і моўных зон распаўсюджання, вывучэнне тэрытарыяльнага распаўсюджання асобных моўных фактар. Лінгвістычная атласы і карты.

4) прыём нарматыўна-стылявой характарыстыкі, які абпіраецца на сістэму стылявых памет у лексікаграфічных крыніцах (кніжнае, размоўнае, прастамоўнае, абласное, жаргоннае, спецыяльнае, устарэлае, запазычанае і г.д.).

Логіка-псіхалагічныя прыёмы даследуюць сувязь зместу моўных адзінак і адзінак мыслення.

Артыкуляцыйна-акустычныя прыёмы выкарыстоўваюцца, калі вывучаюцца фізічныя і фізіялагічныя ўласцівасці гукаў маўлення шляхам непасрэднага назірання і розных прыёмаў эксперыментальна-фанетычнага метаду.

4. *Прыёмы міжузроўневай інтэрпрэтацыі*

Прымяняюцца пры даследаванні адзінак прамежкавых узроўняў моўнай сістэмы. Гэта **прыём марфалагічнага сінтаксісу** – вывучэнне сінтаксічнай структуры з п.гл. яе марфалагічнай выражанасці (якімі часцінамі мовы могуць выражацца члены сказа?)

Прыём марфемнай марфалогіі – калі марфема разглядаецца як асноўная адзінка марфалогіі і марфалагічнага аналізу.

Марфаналагічны прыём – калі аналізуюцца фаналагічныя адзінкі ў працэсе марфалагічных змен (чаргаванні пры формаўтварэнні тыпу *бегаць – бяжыць; страх – страхе, нага – назе, рука – руцэ* і словаўтварэнні *страх – застрэшыа, рука – ручны, нага – нажны*).

Такім чынам, апісальны метадад заснаваны на сістэмна-структурным падыходзе да вывучэння мовы. Яму ўласцівы сінранічны аспект аналізу мовы, яго асноўная мэта – канстатацыя, апісанне моўных фактаў, іх сістэматызацыя і вывучэнне. Як самы старажытны метадад ён мае надзвычай шматлікую і разгалінаваную сістэму прыёмаў лінгвістычнага даследавання.

Літаратура

1. Плотнікаў Б.А. Агульнае мовазнаўства. Мн., 1994.
2. Рагаўцоў В.І. Агульнае мовазнаўства. Магілёў, 2006.
3. Березин Ф.М., Головин Б.Н. Общее языкознание. – М., 1970.
4. Гируцкий А.А. Общее языкознание. Мн., 2003.
5. Кодухов В.И. Общее языкознание. – М., 1074.
6. Мечковская Н.Б., Норманн Б.Ю., Плотников Б.А., Супрун А.Е. Общее языкознание: Структура языка. Типология языков и лингвистика универсалий. 2-е изд. Мн., 1995.
7. Мечковская Н.Б., Плотников Б.А., Супрун А.Е. Общее языкознание: Сущность и история языка. 2-е изд. Мн., 1993.
8. Рагаўцоў В.І. Гісторыя мовазнаўства. Магілёў, 2005.
9. Березин Ф.М. История лингвистических учений. – М., 1975.